

Володимир ГЕРАСИМЧУК,
здобувач кафедри педагогіки та методики початкового навчання
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) mikl_lab@mail.ru

РОЛЬ ГІГІЄНИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ АГУСТИНА ВОЛОШИНА

У статті проаналізовано педагогічні погляди відомого закарпатського педагога Августина Волошина щодо ролі гігієнічного виховання молоді у процесі навчання і виховання. Виявлено основні напрями дослідження проблеми збереження здоров'я дітей та молоді у його спадщині. Розкрито внесок А. Волошина у розвиток антиалкогольного руху та популяризацію ідей здорового способу життя серед закарпатського населення.

Ключові слова: Августин Волошин, гігієнічне виховання, санітарно-гігієнічні навички, здоровий спосіб життя, антиалкогольна пропаганда.

Лит. 11.

Volodymyr GERASYMCHUK,
applicant of Elementary Education Pedagogy and Methods Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) mikl_lab@mail.ru

THE HYGIENIC EDUCATION ROLE OF YOUTH IN AUGUSTIN VOLOSHYN PEDAGOGICAL HERITAGE

The article deals with the pedagogical views of known Transcarpathian teacher Augustin Voloshin on the hygiene education role of young people in the education process. The main directions of children's health maintaining problem research in his heritage have been revealed. The A. Voloshyn contribution to the anti-alcohol movement development and promoting a healthy lifestyle ideas among the Carpathian people has been defined.

Key words: Augustin Voloshyn, hygiene education, hygiene skills, healthy lifestyles, anti-alcohol propaganda.

Ref. 11.

Владимир ГЕРАСИМЧУК,
соискатель кафедры педагогики и методики начального обучения
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана
Франко (Украина, Дрогобыч) mikl_lab@mail.ru

РОЛЬ ГИГИЕНИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ АГУСТИНА ВОЛОШИНА

В статье проанализированы педагогические взгляды известного закарпатского педагога Августина Волошина относительно роли гигиенического воспитания молодежи в процессе обучения и воспитания. Выявлены основные направления исследования проблемы сохранения здоровья детей и молодежи в его наследии. Раскрыто вклад А. Волошина в развитие антиалкогольного движения и популяризацию идей здорового образа жизни среди закарпатского населения.

Ключевые слова: Августин Волошин, гигиеническое воспитание, санитарно-гигиенические навыки, здоровый образ жизни, антиалкогольная пропаганда.

Лит. 11.

Постановка проблеми. Пріоритетними напрямками національної системи освіти є збереження і зміцнення фізичного та морального здоров'я учнів, орієнтація на формування культури здорового способу життя молоді, виховання в них дбайливого ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих. Проблема формування здорового способу життя серед школярів постала особливо гостро на сучасному етапі, коли поява нових галузей виробництва, новітніх інформаційних технологій, розширення обсягів інформації істотно вплинули на зміст освіти, поставивши більш високі вимоги до загальноосвітньої підготовки фахівців. Водночас ці чинники спровокували низку проблем: надмірне розумове навантаження учнів, малорухливий спосіб життя, комп'ютерна залежність, неправильна організація активного відпочину тощо.

Відповідно до статистичних даних [8], здоров'я молоді за останні кілька років значно погіршилося, зросла кількість хронічних та алергічних захворювань, хворіб, пов'язаних із вживанням алкоголю, наркотичних речовин, палінням. Серед об'єктивних та суб'єктивних факторів, що впливають на зниження рівня здоров'я української нації слід назвати не тільки екологічні, соціально-економічні проблеми, недосконалу систему охорони здоров'я, але й не приділення достатньої уваги гігієнічному вихованню підростаючого покоління. Саме невміння застосувати необхідні санітарно-гігієнічні навички в особистому житті чи вжити певних профілактичних заходів у конкретній життєвій ситуації стають першопричиною появи проблем зі здоров'ям серед дітей та молоді.

Пошук ефективних форм та методів навчання і виховання у поєднанні із здоров'язберігаючими технологіями є нелегкими завданнями сучасної школи. Вони вимагають перегляду й переосмислення набутого досвіду, історико-педагогічного аналізу праць українських учених різних періодів, народних виховних традицій, що лягли в основу здоров'язберігаючої парадигми української педагогічної науки.

Аналіз досліджень. Проблемі становлення і розвитку валеологічної освіти в Україні присвячено праці таких вітчизняних педагогів, як: Т. Бойченко, С. Громбах, Г. Голобородько, М. Зубалій, Ю. Лісцин, В. Оржеховська [7], В. Сухомлинський, Л. Сущенко [9] та ін. У роботах В. Горащука [4], Т. Завгородньої, М. Євтуха, М. Лук'янченка, З. Нагачевської, Б. Савчук, О. Яременко [11] розкрито теоретико-методологічне підґрунтя педагогіки здоров'я, схарактеризовано проблему формування здорового способу життя на різних етапах розвитку українського шкільництва. Результати аналізу зазначених праць дають підстави стверджувати, що використання досвіду минулого забезпечує більш ефективне формування мотивації та оздоровчої культури школярів, та водночас вказують на необхідність ретельного вивчення означеної проблеми у різні історичні епохи.

Слід звернути увагу на те, що вивчення історії розвитку санітарно-гігієнічної освіти на Закарпатті у другій половині XIX – першій половині XX ст. є малодослідженою проблемою. До даної проблеми опосередковано зверталися сучасні дослідники історії педагогіки (Г. Грищенко, Л. Задорожна, О. Мазуркевич, В. Кемінь, В. Смаль, О. Сухомлинська [6]) у контексті вивчення спадщини відомих закарпатських педагогів. Різноманітна діяльність та багатогранна спадщина Августина Волошина привертала увагу багатьох дослідників: М. Барна, В. Бірчак, М. Вегеш, Д. Герцюк, В. Гомоннай [3], М. Зимомря, М. Кляп [5], М. Кухта, О. Мишанич, В. Луговий, І. Небесник, П. Ходанич. Проте дослідження поглядів Августина Волошина щодо ролі санітарно-гігієнічного виховання молоді залишається фактично відсутнім.

Відтак, метою статті є вивчення педагогічних поглядів А. Волошина, зокрема його ідей щодо формування санітарно-гігієнічної культури підростаючого покоління.

Виклад основного матеріалу. Августин Волошин (1874 – 1945) – відомий закарпатський педагог, письменник, священник, філолог, журналіст, громадський і політичний діяч, президент Карпатської України, ректор Вільного університету у Празі. Він редагував газети «Наука», «Свобода», «Нова свобода», був організатором та головою ряду громадсько-просвітницьких товариств («Просвіта», «Учительська громада», «Педагогічне товариство Підкарпатської України»), автором багатьох загальнонавчаних підручників та посібників, таких як «Коротка історія педагогіки», «Дидактика», «Психологія», «Педагогічна хрестоматія», «Педагогічна методологія», «Методика народно-шкільного навчання» тощо.

Варто відзначити, що найбільшу частину свого життя А. Волошин присвятив педагогічній діяльності. По закінченню Будапештської Високої педагогічної школи (1900 р.) він відразу починає працювати в Ужгородській вчительській семінарії. У 1917 р. його було обрано директором цієї гімназії, і на цій посаді А. Волошин працював до 1938 р. Після нетривалої перерви, пов'язаної з його політичною діяльністю, закарпатський педагог повернувся до педагогічної справи – спочатку він працює викладачем кафедри педагогіки у Вільному Українському Університеті (м. Прага), згодом займає посаду заступника декана, а з квітня 1945 року стає ректором цього навчального закладу.

Головними пріоритетами педагогічної діяльності А. Волошина були: підготовка кваліфікованих вчительських кадрів та просвітницька робота. Реалізація цих завдань вимагала копіткої праці та неабиякого таланту. Видатний закарпатець проявив себе блискучим викладачем та науковцем. Він проводив заняття мовно-літературного та психолого-педагогічного циклів, видав понад 40 підручників і посібників для середніх та вищих навчальних закладів, опублікував значну кількість різнопланових наукових статей, брошур, оповідань, п'єс, що мають потужний національний, патріотичний та морально-виховний потенціал.

Августин Волошин розглядав школу як соціальну структуру, яка повинна працювати на благо спільноти і відповідати сучасним потребам. Він неодноразово відзначав, що під час навчання і виховання повинні враховуватися не тільки розумові здібності дитини, але і її психічні, фізичні та фізіологічні особливості: «Лиш з'єднавшись з психологією і біологічними науками (анатомія, фізіологія), (педагогіка – *В.Г.*) могла установити собі певну теорію, основу на дедукованих принципах. Як хімія почалася розвивати з того часу, як почато робити хімічну аналізу, як граматики стала наукою лиш від часу індуктивної і генетичної аналізи мови, так і для педагогіки потрібна була психологічна аналіза дитячої душі і її фізичного і інтелектуального розвитку» [2, 120].

Організовувати процес навчання у школах видатний педагог радив таким чином, щоб дитина могла вільно розвиватися та пізнавати себе і оточуючих. Водночас важливими принципами у навчально-виховному процесі були принципи, побудовані на засадах природовідповідності, народності та національній історії, культурі, традиціях [2, 121].

Чільне місце у працях А. Волошина займала проблема збереження здоров'я дітей та молоді. В опублікованих посібниках та брошурах він неухильно дотримувався думки про те, що усі суспільні інституції, в тому числі школа та родина, повинні дбати про здоров'я дітей [1, 41]. Закарпатський педагог не оминав увагою таких важливих тогочасних санітарно-гігієнічних проблем, як догляд за немовлятами, роль батьків у формуванні здорової дитини, профілактичні заходи різних захворювань серед школя-

рів, проведення виховних бесід про шкідливий вплив алкоголю та паління на дитячий організм тощо.

Августин Волошин підкреслював важливість відкриття шкіл для матерів, метою яких було навчити їх правильно доглядати за немовлятами [1, 43]. У таких школах жінки отримували базові знання та вміння з догляду за дитиною, що включали такі компоненти: здорове харчування, особиста гігієна, сон, температурний режим. Оволодіння цими практичними навичками сприяло правильному фізичному розвитку дитини на початковому етапі. У подальшому автор наголошував на важливості фізичного виховання дітей у навчальних закладах, як головному компонентові становлення здорової особистості.

Проаналізувавши тогочасні новітні методики виховання дітей, які базувалися на вільному природному розумовому та фізичному розвитку дітей, А. Волошин відзначав їх важливу роль для теорій і практики виховання. Також поміж основних форм організації фізичного виховання видатний педагог виокремив гімнастику, ігри та фізичну працю як такі, що гармонійно впливають на формування фізичного, психічного та розумового здоров'я школярів [1, 45]. Фізичне навантаження повинно регулюватися шкільними медичними працівниками, які б періодично оглядали дітей та дбали про їх оздоровлення. У своїх дослідженнях він звертав увагу на гімнастичні системи, що були широко розповсюджені в Англії, Німеччині, Італії і давали позитивний результат. З огляду на ці аргументи, А. Волошин наполягав на введенні фізичної культури у навчальні плани шкіл як обов'язкової дисципліни.

Важливим чинником у формуванні здорової особистості, на думку педагога, був придатний санітарно-гігієнічний стан навчальних закладів. Так, у школах повинна панувати чистота і порядок, шкільні кімнати повинні бути провітреними, добре освітленими, а шкільні приладдя повинні мати своє належне місце [1, 44].

У просвітницькій роботі А. Волошин звертався, передусім, до гострих тогочасних проблем закарпатського населення, а саме – алкоголізму. Антиалкогольна пропаганда набула широкого розповсюдження саме на початку ХХ століття – період активного розвитку різних наукових галузей, пов'язаних з дослідженнями гармонійного розвитку людини. Алкоголізм вважався соціальним лихом, що провокує суспільний регрес та згубно впливає на формування і розвиток наступних поколінь [9, 77]. Притаманною рисою цього періоду було формування поглядів на здоровий спосіб життя як певну систему, за допомогою якої можна було б вирішити нагальні соціальні проблеми, пов'язані із збереженням здоров'я усієї нації.

Про згубний вплив алкоголю він писав у серії збірок, призначених для селян та молоді. Публікацію таких серійних видань А. Волошин зробив за зразком галицьких бібліотечок для простого народу. Так, у 1904 році вийшла у світ серія під назвою «Почитальне читеніє», що складалася з 12 книжечок різнопланового повчального змісту. Серед них було опубліковано 4 книги самого А. Волошина [2, 31]. З огляду на тему нашого дослідження, виділимо одну з книжечок – «Іцко і Яцко», в якій розповідається про корчмаря Іцка та п'яницю Яцка, висміюється пияцтво, викривається згубний вплив алкоголю на організм людини. Завдяки легкому стилю написання, жартівливій формі та цікавому змісту книжка швидко розповсюджувалася серед населення краю, відіграючи морально-просвітницьку роль.

З 1913 року за редакцією А. Волошина виходить інша серія просвітницьких книг – «Читальня. Книжочки для народу». У цій серії закарпатський педагог також публікує три власні праці, одна з яких присвячена проблемі алкоголізму селян. У книзі «Наш

страшний ворог» автор описує одне із закарпатських сіл, у якому селяни були обплутані корчмарем. Але одного разу до села приїжджає священик та учитель, котрі починають навчати селян. І навчання приносить бажаний ефект. У селі з'являється товариство тверезості, відкривається читальня та кредитна каса. Загалом селяни починають жити краще, а корчмар змушений був залишити село. Не дивлячись на те, що оповідання було написане у художній формі, воно носить дидактичний і просвітницький характер, пропагуючи боротьбу з таким розповсюдженим соціальним злом, як пияцтво.

Серед інших художніх творів А. Волошина, спрямованих на боротьбу з алкоголізмом, слід назвати «Паленка-згуба. З життя народного на Подкарпатській Русі» та «Маруся верховинка». У цих творах автор широко використовує художні засоби в етнографічних описах вечорниць, гулянь у корчмах, виборах ватажка, торгу тощо. Тема пияцтва та його шкідливого впливу розкривається через трагічну долю головних героїв. Порівнюючи оповідання із певних серійних видань з останніми двома, можемо констатувати, що А. Волошин популяризував ідею боротьби з алкоголізмом та створення товариств тверезості у кожному населеному пункті закарпатського краю як у художній, так і в науково-популярній формах. Він вважав, що саме школа, за підтримки батьків, повинна взяти ініціативу в антиалкогольній боротьбі. Створення спеціальних товариств тверезості, проведення роз'яснювальних бесід сприятиме пропаганді здорового способу життя. У свою чергу, формування санітарно-гігієнічних навичок у дітей повинно стати рушійною силою у прагненні зміцнення та збереження власного здоров'я.

Висновки. Як видно, проблема збереження та зміцнення здоров'я молоді досить широко досліджувалася відомим закарпатським педагогом А. Волошином. Проаналізувавши його праці з окресленої проблематики, можемо виокремити такі пріоритетні напрями дослідження: гігієна оточення, фізичне виховання, санітарно-гігієнічне виховання, профілактичні заходи. Екстраполюючи ці напрями дослідження на сучасність, можемо провести певні паралелі. Зокрема, гігієна оточення є нічим іншим, як створенням належних умов навчання і виховання. Санітарно-гігієнічне виховання в сучасних умовах передбачає вивчення спеціальних предметів валеологічного характеру у поєднанні з позашкільною діяльністю з метою формування здоров'язберігаючих умінь і навичок учнів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у проведенні комплексного аналізу ідей закарпатських педагогів першої половини ХХ ст. щодо становлення і розвитку гігієнічного виховання у школах Закарпаття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Волошин А. О соціальному вихованню / Августин Волошин. – Ужгород : Унію, 1924. – 54 с.
2. Волошин А. Твори / Августин Волошин / [упор., передм., підг. текстів та прим. О. Мишанича, П. Чучки]. – Ужгород : Гражда, 1995. – 447 с.
3. Гомоннай В. Концепція Августина Волошина про формування професії вчителя / В. Гомоннай, В. Росул. – Ужгород, 1995. – 19 с.
4. Горашук В. Формирование культуры здоровья школьников (теория и практика) / В. Горашук. – Луганск : Альма-матер, 2003. – 388 с.
5. Кляп М. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність Августина Волошина в міжвоєнний період (1919–1939) / М. Кляп. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2001. – 152 с.
6. Нариси історії українського шкільництва (1905–1933) : навч. пос. / [Авт. : О. Сухомлинська, Н. Калениченко, Ж. Ільченко та ін.; МОУ, Міжнар. фонд «Відродження»]. – К. : Заповіт, 1996. – 304 с.
7. Оржеховська В. Педагогіка здорового способу життя / В. Оржеховська // Шлях освіти. – 2006. – № 4. – С. 29–32.

8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Сажинь И. Психологическія основы алкоголизма и подготовка учителя къ борьбе съ нимъ / И. Сажинь // Свободное воспитание. – 1912. – № 6. – С. 75–98.
10. Сущенко Л. Соціальні технології культивування здорового способу життя людини / Л. Сущенко. – Запоріжжя, 1999. – 308 с.
11. Формування здорового способу життя молоді в Україні: національна модель «Молодь за здоров'я» / П. Шатц, О. Яременко, О. Балакірева та ін. – К. : Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. – 130 с.

REFERENCES

1. Voloshyn A. O socijal'nim vyhovanju / Avgustyn Voloshyn. – Uzhgorod : Unio, 1924. – 54 s.
2. Voloshyn A. Tvory / Avgustyn Voloshyn / [upor., peredm., pidg. tekstiv ta prym. O. Myshanycha, P. Chuchky]. – Uzhgorod : Grazhda, 1995. – 447 s.
3. Gomonnaj V. Konceptija Avgustyna Voloshyna pro formuvannja profesii' vchytelja / V. Gomonnaj, V. Rosul. – Uzhgorod, 1995. – 19 s.
4. Gorashhuk V. Formyrovanye kul'tury zdorov'ja shkol'nykov (teoryja y praktyka) / V. Gorashhuk. – Lugansk : Al'ma-mater, 2003. – 388 s.
5. Kljap M. Pedagogichna ta osvith'o-kul'turna dijalnist' Avgustyna Voloshyna v mizhvojennyj period (1919–1939) / M. Kljap. – Uzhgorod : Vyd-vo V. Padjaka, 2001. – 152 s.
6. Narisy istorii' ukrai'ns'kogo shkil'nyctva (1905–1933) : navch. pos. / [Avt. : O. Suhomlyns'ka, N. Kalenychenko, Zh. Il'chenko ta in.; MOU, Mizhnar. fond «Vidrodzhennja»]. – K. : Zapovit, 1996. – 304 s.
7. Orzhehovs'ka V. Pedagogika zdorovogo sposobu zhyttja / V. Orzhehovs'ka // Shljah osvity. – 2006. – № 4. – S. 29–32.
8. Oficijnyj sajт Derzhavnoi' sluzhby statystyky Ukrai'ny [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Sazhyn Y. Psyhologicheseskija osnovi alkogolyzma y podgotovka uchytelja k bor'be s nymy / Y. Sazhyn // Svobodnoe vospytanye. – 1912. – № 6. – S. 75–98.
10. Sushhenko L. Social'ni tehnologii' kul'tyvuvannja zdorovogo sposobu zhyttja ljudy ny / L. Sushhenko. – Zaporizhzhja, 1999. – 308 s.
11. Formuvannja zdorovogo sposobu zhyttja molodi v Ukrai'ni: nacional'na model' «Molod' za zdorov'ja» / P. Shatc, O. Jaremenko, O. Balakirjeva ta in. – K. : Ukr. in-t soc. doslidzh., 2005. – 130 s.

Статтю подано до редакції 02.03.2015 р.